

SUDDA IPOTEKA SHARTNOMASIGA OID HUQUQIY MUNOSABATLARDAN KELIB CHIQUADIGAN ISHLARNI KO'RISH BORASIDAGI QONUNCHILIKNI TAKOMILLASHTIRISH ISTIQBOLLARI

Qarshiboyev Jasurbek Komiljon o'g'li

Toshkent davlat yuridik universiteti,

Mediatsiya va nizolarni muqobil hal etish usullari mutaxassisligi magistri

e-mail: jasurbekqarshiboyev54@gmail.com

ANNOTATSIYA

Mazkur maqola O'zbekiston Respublikasi qonunchiligida ipoteka shartnomasiga oid huquqiy munosabatlardan kelib chiqadigan ishlarni sudda ko'rishni huquqiy jihatdan takomillashtirishga qaratilgan bo'lib, ushbu turdagi ishlarni sudda ko'rish masalasi va boshqa ish ko'rish turlaridan farqli hamda o'ziga xos jihatlari batafsil yoritilgan. Maqolada ipoteka shartnomasi bilan bog'liq nizolarning murakkabligi, ushbu nizolar sonining o'sishi tendensiyasi kuzatilayotganligi, ipoteka shartnomasi nizolarining ko'p hollarda kreditorning shartnoma bo'yicha adolat tamoyillariga rioya qilmasligi bilan bog'liqligi sababli ushbu nizolarni ko'rib chiqishda xorijiy davlatlar tajribasini o'rganishni taqozo etishi tahlil qilindi. Rivojlangan mamlakatlarda ipoteka shartnomasiga oid huquqiy munosabatlarni tartibga solishda aksariyat hollarda sudgacha bo'lgan holatda nizolarni hal qilishning muqobil usullaridan foydalanish samarali yo'lga qo'yilgan. Shu sababli maqolada sudgacha bo'lgan holatda ipoteka shartnomasi bilan bog'liq nizolarni hal qilishning muqobil usullaridan foydalanishning ijobiy va salbiy taraflari haqida bahs yuritiladi.

***Kalit so'zlar:** ipoteka shartnomasi nizolari, nizolarni ko'rib chiqish, mediatsiya, sun'iy intellekt, garov huquqi.*

ПЕРСПЕКТИВЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА ПО РАССМОТРЕНИЮ В СУДЕ ДЕЛ, ВОЗНИКАЮЩИХ ИЗ ПРАВООТНОШЕНИЙ ПО ДОГОВОРУ ИПОТЕКИ

АННОТАЦИЯ

Настоящая статья направлена на совершенствование законодательства Республики Узбекистан в части судебного рассмотрения дел, вытекающих из правоотношений по договору ипотеки. В статье подробно рассматриваются особенности и отличия таких дел от других категорий судебного разбирательства. Анализируется сложность ипотечных споров и наблюдающаяся тенденция к их росту, что во многих случаях связано с нарушением кредиторами принципов справедливости. В этой связи

подчеркивается необходимость изучения зарубежного опыта. В развитых странах широкое распространение получило досудебное урегулирование ипотечных споров с использованием альтернативных методов разрешения конфликтов. В статье рассматриваются положительные и отрицательные стороны применения таких методов на стадии до обращения в суд.

Ключевые слова: *спору по ипотечному договору, разрешение споров, медиация, искусственный интеллект, право залога.*

IMPROVEMENT PROSPECTS OF LEGISLATION ON THE JUDICIAL REVIEW OF CASES ARISING FROM LEGAL RELATIONS ON MORTGAGE AGREEMENTS

ABSTRACT

This article is aimed at the legal improvement of the judicial review of cases arising from legal relations concerning mortgage agreements under the legislation of the Republic of Uzbekistan. It provides a detailed analysis of the specific features and distinctions of these types of disputes from other categories of cases. The article examines the increasing complexity and growing number of disputes related to mortgage agreements, often caused by the creditor's failure to comply with the principles of fairness. These circumstances necessitate the study of foreign experience in resolving such disputes. In many developed countries, alternative dispute resolution methods before court proceedings are effectively used to settle mortgage-related disputes. Therefore, the article also discusses the advantages and disadvantages of resolving mortgage disputes through pre-trial alternative dispute resolution mechanisms.

Keywords: *mortgage disputes, case resolution, mediation, artificial intelligence, security interest.*

KIRISH

So'nggi yillarda ipoteka bozorida ishtirokchi bo'lgan yirik tijorat banklarining 85 foizi bilan fuqarolar o'rtasida yuzaga kelgan nizolar asosan garov mulkini sud tartibida undirib olish, ijro harakatlari va shartnoma shartlarini o'zgartirish yuzasidan sudga murojaat qilish ko'rinishida namoyon bo'lmoqda. Qolaversa, Jahon odil sudlov loyihasining huquq ustuvorligi indeksining 2024-yil natijalarida O'zbekiston besh pog'onaga pastlab, 83-o'rinni egalladi. Shu indeksning tarkibiga kiruvchi fuqarolik odil sudloviga erishish darajasining yuqoriligi subindikatorida mamlakatimiz o'rni o'tgan yilda 10 pog'onaga pasaydi va 96-o'rindan 106-o'ringa chiqdik. Shu jihatdan, sudlar oldida ipoteka bilan bog'liq nizolarni adolatli, tezkor va protsessual

qonunchilik talablariga to'liq mos ravishda ko'rib chiqish masalasi dolzarb bo'lib qolmoqda.

Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev ham bu borada "Yangi O'zbekiston — yangi taraqqiyot bosqichida" nomli asarida: "Biz, eng avvalo, odamlar uchun haqiqiy uy-joy barpo etish va ipoteka kreditlarini olishni osonlashtirishimiz, bu jarayonni xalq uchun ochiq va adolatli qilishimiz kerak. Har bir fuqaroning mulkiy huquqi davlat tomonidan ishonchli himoya qilinishi shart." [1] - deb, ta'kidlaganlari bejizga emas.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Ipoteka shartnomasi bilan bog'liq nizolarning sudda ko'rilishi bilan bog'liq protsessual jihatlarini yuzasidan Sh.Shoraxmetov, M.Mamasiddiqov, Z.Esanova, D.Xabibullayev, O.Pirmatov, A.Xaqberdiyev, D.Xudoynazarovlar ma'lum ma'noda tadqiqot ishlari olib borganlar. Shunga qaramasdan, ipoteka shartnomasi bilan bog'liq huquqiy munosabatlardan kelib chiqadigan nizolarni da'vo tartibida sudda ko'rish masalasi respublikamiz olimlari tomonidan yuridik adabiyotlarda alohida tadqiqot ishi darajasida o'rganilgan deb ayta olmaymiz.

Buning uchun ilmiy bilishning tahliliy, umumlashtirish, qiyosiy-huquqiy, tizimli-tuzilmaviy va formal yuridik o'rganish usullaridan foydalanildi.

NATIJALAR

Maqolada ipoteka shartnomasi bilan bog'liq nizolarni sudda ko'rishning protsessual xususiyatlari bo'yicha olib borilgan ilmiy tahlillar hamda ishlab chiqilgan amaliy tavsiya va takliflar O'zbekiston huquqiy tizimini yanada rivojlantirish uchun Oliy Sud Plenumi qarorlarini takomillashtirish, protsessual qonunchilikka zamonaviy yondashuvlarni joriy etish va ipoteka nizolariga oid huquqiy mexanizmlarni samarali faoliyat yuritishini ta'minlash uchun yangi imkoniyatlar ochadi. Shuningdek, yangi yondashuv va mexanizmlarni joriy qilish, ilmiy asoslangan qonunchilik va protsessual islohotlarni amalga oshirish orqali, mamlakatimizda ipoteka munosabatlaridan kelib chiqadigan huquqiy munosabatlarni yanada barqaror, ishonchli va samarali himoya qilish imkoniyati kengayadi.

MUHOKAMA

Ipoteka kreditlash hajmi ortib borayotgan O'zbekistonda ipoteka shartnomalaridan kelib chiqadigan nizolarni adolatli va samarali hal etish muhim ahamiyatga ega. Fuqarolar va tadbirkorlarning uy-joy sotib olish uchun ipoteka kreditlaridan keng foydalanishi, ushbu sohadagi nizolar sonining oshishiga olib kelmoqda. Mazkur nizolarni ko'rish tartibi bugungi kunda O'zbekiston Fuqarolik protsessual kodeksi, "Ipoteka to'g'risida"gi Qonun va boshqa normativ-huquqiy hujjatlar bilan tartibga solingan. Hozirgi qonunchilikni tahlil qilish va amaliy muammolarni aniqlash asosida ushbu tartibni takomillashtirish zarurati mavjud.

Quyida O'zbekiston fuqarolik protsessual qonunchiligida ipoteka bilan bog'liq nizolarni sudda ko'rish amaliyoti, uchrayotgan muammolar, qonunchilikni takomillashtirish bo'yicha takliflar, xorijiy tajriba va ilmiy-nazariy qarashlar tahlil qilinadi.

Amaldagi tartib real hayotda bir qator muammolar va qiyinchiliklar bilan to'qnash kelmoqda. Sudga da'vo arizasini topshirishdan tortib qarorni ijro etishgacha bo'lgan bosqichlarda quyidagi amaliy muammolar kuzatiladi:

Yurisdiksiya va sudga murojaat qilish masalalari: Ipoteka bilan bog'liq nizolar fuqaro ishlari bo'yicha sudlar va iqtisodiy sudlari o'rtasida taqsimlanishi mumkin, bu ba'zida to'g'ri sudlov vakolatini aniqlashda qiyinchilik tug'diradi. Masalan, bank va jismoniy shaxs o'rtasidagi ipoteka nizosi fuqarolik sudiga tegishli bo'lsa-da, qarzdor yakka tartibdagi tadbirkor bo'lsa yoki garov mulki tadbirkorlik maqsadida olingan kredit ta'minoti bo'lsa, ish qaysi sudda ko'rilishi borasida noaniqlik vujudga kelishi mumkin. Amaliyotda ba'zan da'vo arizalari sudlovga tegishliligi bo'yicha turli sudlar o'rtasida yurituvdan chiqarilib, nizoni hal qilish cho'zilib ketadi.

Sud jarayoni va himoya huquqi masalalari: Qarzdorlar sudda turli himoya usullaridan foydalanib, jarayonni cho'zishga urinishi mumkin. Ba'zi hollarda qarzdor "vaziyat jiddiy o'zgarganligi"ni da'vo qilib, kredit shartnomasini bekor qilish yoki o'zgartirishni so'raydi, masalan, valyuta kursining keskin o'zgarishi yoki foiz stavkalarining oshishi kabi holatlarni ilgari suradi. Biroq Oliy sudning amaliyotiga ko'ra, bunday o'zgarishlar shartnomani bekor qilish uchun asos bo'la olmaydi. Shunga qaramay, sud jarayonida bunday da'volarni ko'rib chiqish ham vaqt va resurs talab qiladi. Yana bir muammo – ayrim hollarda ipoteka shartnomasi tuzilishidagi nuqsonlar. Masalan, yirik summali ipoteka bitimlari bo'yicha qonun talab qiladigan korporativ rozilik olingan-olmaganligi masalasi. Amaliyotda shunday holat bo'lgan: aksiyadorlik jamiyati o'ziga tegishli bino-inshootni boshqa bir tashkilot krediti ta'minoti uchun ipoteka qo'ygan, biroq bu bitim uchun aksiyadorlarning umumiy yig'ilishi qarori olinmagan. Sud bunday holatda ipoteka shartnomasini noqonuniy deb topgan, chunki O'zbekiston Respublikasi "Aksiyadorlik jamiyatlari va aksiyadorlarning huquqlarini himoya qilish to'g'risida"gi Qonunining 90-moddasi talabi buzilgan edi (yirik bitim tuzishda aksiyadorlar roziligi kerak). Demak, shartnoma tuzilish bosqichidagi protsessual kamchiliklar keyinchalik sudda bitimni haqiqiy emas deb topilishiga olib kelib, nizoni yanada murakkablashtiradi.

Ijro va undiruvni amalga oshirish muammolari: Sud qarori chiqqandan keyingi bosqich – ijro harakatlari – eng mas'uliyatli va ko'p vaqt oluvchi jarayonlardan biridir. Amaliyotda kuzatilishicha, ba'zan kim oshdi savdolarida ipoteka mulkini sotish bir necha marta takrorlanadi, chunki dastlabki auksionda xaridor topilmasligi

yoki taklif qilingan narx kafolat summasidan past bo‘lib, savdo bekor bo‘lishi mumkin. Qonunchilikka ko‘ra, har bir takroriy savdoda boshlang‘ich narx pasaytirilishi mumkin, ammo bu jarayon oylar davom etishi ehtimoli bor. Natijada, kreditor o‘z pulini tezda qaytara olmasdan, qarzdor mulkidan ajralishni cho‘zishga intiladi. Ba‘zi hollarda qarzdor yoki mulkdor uchinchi shaxslar (masalan, garov mulkida istiqomat qilayotgan qarzdorning oila a‘zolari) mulkni bo‘shatib berishni kechiktirishi, ijro hujjatini ixtiyoriy bajarmasligi hollari uchraydi. Bunday paytda Majburiy ijro byurosi xodimlari kuch bilan bo‘shatish choralarini ko‘rishiga to‘g‘ri keladi, bu esa ijtimoiy nozik vaziyatlarni keltirib chiqaradi.

Sud amaliyotidagi protsessual xato va kamchiliklar: Afsuski, ayrim holatlarda sudlarning o‘zlari qonun talablarini to‘liq bajarmasdan qaror chiqarishi yoki noto‘g‘ri ijro mexanizmini qo‘llashi kuzatilgan. Masalan, bir xo‘jalik sudida kreditor-bankka ipoteka mulkini sotishga ruxsat beruvchi sud qarori chiqmasdan turib, faqat sudning ta‘minot chorasini qo‘llash haqidagi ajrimi (hal qiluv qarori emas, balki ajrim) asosida ijro varaqasi berilgan va garov mulki sotib yuborilgan holat aniqlangan. Yuqori sud bunday amaliyotni qonunga zid deb topib, sud qarorisiz faqat ajrim bilan ijro harakatlarini amalga oshirish mumkin emasligini bildirishi mumkin edi. [2] Bu kabi xato va suiiste‘molliklar fuqarolarning sudga bo‘lgan ishonchini pasaytiradi hamda kelgusida protsessual normalarni yanada takomillashtirish zarurligini ko‘rsatadi.

Yuqoridagi amaliy kamchiliklarni bartaraf etish va ipoteka nizolarini yanada tezkor, adolatli hal etish maqsadida quyidagi aniq va asosli takliflar ilgari suriladi:

Elektron sud protseduralarini keng joriy etish: Ipoteka bilan bog‘liq nizolarni ko‘rish jarayonini soddalashtirish va tezlashtirish uchun raqamli texnologiyalardan yanada kengroq foydalanish lozim. E-sud milliy elektron sudlov tizimi hozirda ayrim sudlarda joriy etilgan bo‘lib, da‘vo arizasini onlayn topshirish, ish holatini kuzatish imkonini bermoqda. Kelgusida barcha hududlarda va barcha turdagi sudlarda ipoteka va boshqa mulkiy nizolar bo‘yicha elektron murojaat qilish, hujjatlarni raqamli tarzda almashish amaliyotini to‘liq yo‘lga qo‘yish taklif etiladi. Bu fuqarolar va banklar uchun sudga murojaat qilish tartibini yengillashtirib, ortiqcha qog‘ozbozlik va vaqt sarfini qisqartiradi. Shuningdek, sud majlislarini masofaviy videokonferensiya aloqa orqali o‘tkazish imkoniyatlarini qonunchilikda mustahkamlash maqsadga muvofiq. COVID-19 davrida tajriba qilingan onlayn sud majlislari ko‘plab nizolarni tez va xavfsiz ko‘rishga yordam bergan edi. Britaniyalik huquqshunos olim Richard Susskind ta’kidlaganidek, zamonaviy sharoitda “sud – bu joy emas, balki xizmatdir”, ya’ni fuqarolar sud xizmatlaridan elektron tarzda ham foydalanishi adolatli sudlovga erishishning ajralmas qismidir. [3] Shu bois, “onlayn sud” konsepsiyasini ipoteka

nizolariga nisbatan ham qo'llash, masalan, oddiy va nizosiz undirish hollari uchun onlayn buyruq tartibini joriy etish taklif etiladi. Bu taklif sud tizimini yanada ochiq va qulay qilish barobarida, sud xarajatlarini ham qisqartiradi. [4]

Sud maslahatchiligi va ish yuritishni optimallashtirish: Sudyalarning ish yukini kamaytirish va murakkab moliyaviy nizolarni ko'rishda ularga ko'mak berish maqsadida "sud maslahatchisi" institutini joriy qilish mumkin. Sud maslahatchilari huquqiy yordamchi sifatida sudyaga murakkab hisob-kitoblarni tekshirish, tomonlar taqdim etgan hujjatlarni tizimlashtirishda ko'maklashadi. [5] Masalan, AQSh tajribasida federal sudlarda "magistrate judges" (yordamchi sudyalari) va sud kotiblari sud jarayonini tayyorlashda katta rol o'ynaydi. O'zbekistonda ham shunga o'xshash tarzda, fuqarolik ishlari bo'yicha sudlarga moliyaviy-iqtisodiy bilimga ega yordamchi xodimlarni biriktirish taklif etiladi. Bu, ayniqsa, bank kreditlari bilan bog'liq nizolarda foiz va jarimalarni hisoblash, garov obyektni baholash kabi masalalarda yordam beradi. Sud maslahatchisi instituti joriy etish sudyaga ishni tezroq ko'rib hal qilishga imkon yaratadi, protsessual hujjatlarni rasmiylashtirish sifati ham oshadi. [6] Bu taklifni amalga oshirish uchun "Sudlar to'g'risida"gi qonun va Fuqarolik protsessual kodeksiga tegishli o'zgartirish kiritib, sud maslahatchilarining maqomi va vakolatlarini belgilash lozim.

Shuningdek, xorijiy tajribalarda ham ipoteka va ko'chmas mulk nizolarini nizolarni hal etishning muqobil usullari orqali hal etish borasida turli mexanizmlar ishlab chiqilgan. AQShda, ko'plab shtatlarda ipoteka bo'yicha majburiy yoki ixtiyoriy mediatsiya dasturlari mavjud. Ular doirasida qarzdor va bank mediatsiya seanslarida uchrashib, masalan, qarzni qayta moliyalashtirish yoki qarzdor uyini saqlab qolishi bo'yicha yangi shartlar ustida kelishadilar. Amerika Advokatlar Assotsiatsiyasi ham sudga qo'yilgudek nizolarni mediatsiya orqali hal etishni qo'llab-quvvatlaydi. Qo'shma Shtatlarda, masalan, yaqinda qabul qilingan qonunchilikka ko'ra, ipoteka bitimlarida majburiy arbitraj bandlari bekor qilingan – ya'ni arbitraj bandi faqat tomonlar roziligi asosida qo'llaniladi. Yaponiya va boshqa Osiyo davlatlarida nizolarni hal etishning muqobil usullari tizimi so'nggi yillarda modernizatsiya qilinmoqda. [7] 2023-yil aprelida Yaponiyadagi Arbitraj Qonuni va Mediatsiya to'g'risidagi qonunlarga katta o'zgartirishlar kiritilib, Singapur Mediatsiya Konvensiyasi amalga oshirildi. Bu o'z navbatida yuridik tartibni takomillashtirib, nizolarni hal etishning muqobil usullari orqali kelishuvlar va arbitraj mukofotlarini xalqaro darajada bajarishni osonlashtiradi. Singapur nizolarni hal etishning muqobil usullari bo'yicha xalqaro markaz sifatida tanilgan; bu yerda Xalqaro Mediatsiya va Arbitraj Markazlari faol, hamda Singapur Konvensiyasiga qo'shilgan. Ularning maqsadi – tijorat nizolarini (shu jumladan ko'chmas mulkka oid)

tez va ishonchli hal etish. Fransiya va boshqa Yevropa davlatlarida ham iste'molchi krediti nizolarini hal qilish uchun xususiy va davlat darajasida institutsional mexanizmlar qo'llaniladi. Masalan, Fransiya moliyaviy maslahatchilar xizmatlari faol, kvartira ipotekasi va kredit nizolari bo'yicha fuqarolarni bepul maslahat bilan ta'minlash tizimlari mavjud. Qozog'istonda esa mediatorlar faoliyatini aniq tartibga solish maqsadida sertifikatlash va ro'yxatga olish joriy etilgan. Qozog'iston misolida mediatsiya tez va tejamkor ekanligi ta'kidlangan: mediator va taraflar bitimga erishishi odatda sud ishidan qat'iy nazar bir necha kun ichida hal etiladi. [8]

XULOSA

Ushbu ilmiy tadqiqot ishi yakunlari shundan dalolat beradiki, fuqarolarning ipoteka shartnomasi bog'liq huquqlari buzilganda, sud himoyasi muhim ahamiyatga ega bo'lib, u nizo kelib chiqqanda, buzilgan huquqni tiklashga, sodir etilgan g'ayriqonuniy xatti-xarakatlarni bartaraf etishga, qonun buzilishlarini oldini olishga xizmat qiladi. Shu sababdan, ipoteka shartnomasiga oid huquqiy munosabatlardan kelib chiqadigan ishlarni sud ko'rish borasidagi sud amaliyotini takomillashtirishga uchun quyidagi xulosa va tavsiyalarni ilgari surishimiz mumkin:

Birinchidan, sudlarda nizolarni hal etishning muqobil usullariga ixtiyoriy ravishda yo'naltirish mexanizmlarini joriy etish kerak. Masalan, hakamlik sudlariga murojaat qilingan nizo oldidan mediatorlarni jalb qilish yo'li bilan muzokaralar tashkil qilish, adliya organlarida nizolarni hal etishning muqobil usullari bo'limlarini tashkil etish mumkin. Iste'molchilarga arbitar va mediator nomzodlarini reklama qilish, onlayn nizolarni hal etishning muqobil usullari platformalari orqali tezkor hal qilish algoritmlarini ishlab chiqish ham foydali bo'ladi.

Ikkinchidan, bank-moliya mediator markazlari tashkil etish – masalan, Markaziy bank va tijorat banklari hamkorligida faoliyat yuritadigan yoki davlat-xususiy sheriklik markazlari – ipoteka nizolarini tushuntirishga yordam beradi. Bunday markazlarda bank va mijoz o'rtasidagi nizolarni hal etish uchun professional mediatorlar va yuridik maslahatchilar faoliyat yuritishi, kelishuv imkoni haqida maslahat berishi mumkin.

Uchinchidan, ipoteka shartnomalariga majburiy nizolarni hal etishning muqobil usullari-band kiritish (masalan, bitim imzolashdan avval mediator qismiga rozi bo'lish) taraflar adolatli kelishuvga moyilligi uchun rag'bat bo'ladi. Shu bilan birga, qonunga "Mediatsiya majburiyati" yoki hakamlik yuzasidan jarayon tartibini qo'shish, masalan, ajralish holatida avval mediatsiya sinovini ko'rish zarurligini kiritish mumkin.

To'rtinchidan, ingliz huquqida ipoteka shartnomasi bilan bog'liq nizolarda "aniq va ishonchli dalil" (clear and convincing evidence), Germaniya huquqida

dalillarni tekshirishda “erkin baholash” (freie Beweiswürdigung), Fransiyada ipoteka nizolarida keng qoʻllaniladigan “intime conviction” (ichki ishonch) prinsiplarini ipoteka shartnomasi bilan bogʻliq nizolarni sudda koʻrishda Oʻzbekiston protsessual qonunchiligiga joriy etish lozim.

Beshinchidan, ipoteka shartnomasi moddiy huquqiy jihatdan boshqa shartnomalardan farq qilishi, uy-joy huquqi, garov huquqi, yer huquqi bilan bogʻliq munosatlarga oʻz ichiga olganligi sababli ushbu nizo turi oʻziga xos protsessual xususiyatlarini protsessual qonunchilikda aks ettirish maqsadida Fuqarolik protsessual kodeksini “Ipoteka shartnomasi bilan bogʻliq nizolarga oid ishlarni yuritishning oʻziga xos xususiyatlari” deb nomlangan 23³-bob bilan yangi tahrirda toʻldirish taklif etiladi.

ADABIYOTLAR ROʻYXATI (REFERENCES)

1. Mirziyoyev Sh. Yangi Oʻzbekiston – yangi taraqqiyot bosqichida. — Toshkent: Oʻzbekiston, 2023.
2. Ferguson L. Arbitration in financial dispute resolution: the final step to reconstructing the default (s) and exception (s)? //Delivering Family Justice in Late Modern Society in the wake of Legal Aid Reform. – Routledge, 2018. – C. 125-178.
3. Stavina E., Timoshina A., Chunaev P. Forecasting the volume of mortgage loans with open Internet data in the period of noticeable changes in the Russian mortgage market //Procedia Computer Science. – 2021. – T. 193.
4. Riashchenko V., Gottmann W., Mandzyk P. Mortgage Lending Market in Europe: Dynamics and Features //Baltic Journal of Economic Studies. – 2023.
5. O Mearain T. D. Household Mortgage Choice, An Econometric Inquiry into the Microeconomic variables Influencing Italian Preferences for Fixed versus Adjustable Mortgages, 2010-2024 : дис. – Politecnico di Torino, 2024.
6. van Heerden C. The Impact of Right of Access to Adequate Housing on the Enforcement of Mortgage Agreements and Other Credit Agreements //THRHR. – 2012. – T. 75. – C. 632.
7. Ferguson L. Arbitration in financial dispute resolution: the final step to reconstructing the default (s) and exception (s)? //Delivering Family Justice in Late Modern Society in the wake of Legal Aid Reform. – Routledge, 2018. – C. 125-178.
8. Whitehouse L., Crampin C. Missing in action? Mortgage enforcement under section 126 of the Consumer Credit Act 1974 //Legal Studies. – 2023. – T. 43. – №. 3. – C. 543-561.